

Magdalena Chmielowiec-Lewczuk

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

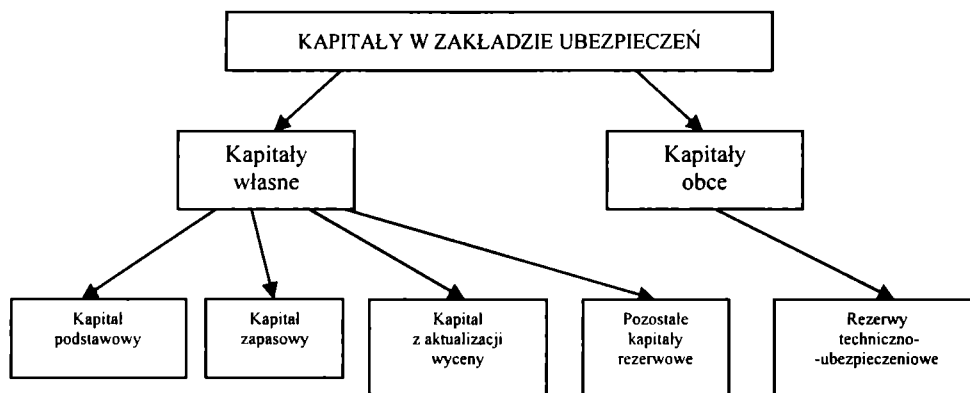
KAPITAŁY WŁASNE A REZERWY TECHNICZNO- -UBEZPIECZENIOWE JAKO PODSTAWOWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ

Zakłady ubezpieczeń są podmiotami gospodarczymi działającymi na rynku usług finansowych, ich działalność jest zatem wyznaczana przez warunki panujące na tym rynku. Instytucje te mają bowiem ściśle określone zasady finansowania swojej działalności zarówno przez regulacje prawne, jak i przez charakter branży ubezpieczeniowej. Zakłady ubezpieczeń funkcjonujące na rynku polskim mają różne formy prawne, oferują ubezpieczenia zarówno działu I, jak i II, mogą mieć przewagę kapitału zagranicznego lub krajowego, ale wszystkie one charakteryzują się pewną specyfiką w zakresie struktury kapitałowej.

Należy podkreślić niezwykle istotną rolę, jaką odgrywają kapitały w zakładach ubezpieczeń. Wynika ona przede wszystkim z charakteru produktu ubezpieczeniowego, który zobowiązuje ubezpieczyciela do posiadania odpowiednich środków w razie konieczności wypłacenia odszkodowania lub świadczenia. Taki warunek wymusza niejako na zakładzie ubezpieczeń posiadanie właściwego zabezpieczenia kapitałowego, które w dużym stopniu wyznacza jego kondycję finansową. Dlatego też struktura kapitałowa zakładów ubezpieczeń jest ściśle związana z zachowaniem przez nie płynności finansowej i wypłacalności.

Finansowanie działalności ubezpieczeniowej jest wynikiem struktury pasywów zakładów ubezpieczeń, w której każda z pozycji ma mniejsze bądź większe znaczenie. Najważniejszymi jednak z nich, które stanowią podstawę finansowania działalności ubezpieczycieli, są kapitały własne i rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. O ile pojęcie kapitałów własnych nie jest niczym szczególnym w działalności gospodarczej, o tyle rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe są charakterystyczne tylko dla

zakładów ubezpieczeń. Na rysunku 1 przedstawiono główne źródła finansowania działalności ubezpieczeniowej.

Rys. 1. Kapitały w zakładzie ubezpieczeń

Źródło: opracowanie własne.

Kapitałem podstawowym w zakładzie ubezpieczeń, który prowadzi swoją działalność w formie spółki akcyjnej, jest kapitał zakładowy, w towarzystwie ubezpieczeń wzajemnych jest to kapitał udziałowy. Kapitał podstawowy tworzony jest na podstawie wartości nominalnej akcji lub udziału. Wartość ta jest zapisana w statucie spółki. Kapitał podstawowy jest, jak sama nazwa wskazuje, podstawą kapitałów własnych. W zakładach ubezpieczeń kapitał ten nie może być niższy niż wymagany minimalny kapitał gwarancyjny dla danej grupy ubezpieczeń, którą ubezpieczyciel oferuje. Jeśli zakład oferuje różne ubezpieczenia, to wtedy kapitał podstawowy nie może być niższy niż najwyższy z kapitałów gwarancyjnych, gdyż mogą być one różne dla różnych grup ubezpieczeń. Kapitał podstawowy pełni zatem rolę minimalnej gwarancji bezpieczeństwa finansowego zakładów ubezpieczeń.

Kapitał zapasowy pełni w zakładzie ubezpieczeń funkcję tezauryzacyjną. Jego głównym zadaniem jest gromadzenie środków z zysku generowanego przez zakład ubezpieczeń, które można potem wykorzystać w różnym celu. Głównym jego zadaniem jest jednak zabezpieczanie przed stratami, bo właśnie z kapitału zapasowego są pokrywane ewentualne straty. Im zatem ten kapitał jest większy, tym większe są możliwości wykorzystania kapitału i mniejsze skutki poniesionych strat.

Pozostałe kapitały rezerwowe mają podobny charakter jak kapitał zapasowy. Kapitał z aktualizacji wyceny, który należy do kapitałów rezerwowych, powstaje z przeszacowania wartości środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych po uwzględnieniu odpowiedniego umorzenia.

Struktura kapitałów własnych zależy również w dużej mierze od tego, jak długo dany ubezpieczyciel prowadzi swoją działalność. Na początku najważniejsze znaczenie ma kapitał podstawowy i ma ona zazwyczaj również największy udział w kapitałach własnych. Po pewnym czasie, wraz z generowaniem zysku, który jest przeznaczany na zwiększenie kapitału, pierwszoplanową rolę przejmuje kapitał zapasowy i dlatego to on zazwyczaj później stanowi podstawę oceny kondycji finansowej w zakresie stabilności kapitałowej i wypłacalności zakładów ubezpieczeń.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe są tworzone obligatoryjnie zgodnie z warunkami ustawy o działalności ubezpieczeniowej. Celem ich jest zapewnienie wypłaty zobowiązań zakładu ubezpieczeń w stosunku do swoich klientów z tytułu umów ubezpieczeniowych. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe tworzone przy użyciu zasad matematyki ubezpieczeniowej muszą być potwierdzone przez aktuariusza, a opinia ta jest załączana do sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń.

Wyróżnia się trzy grupy rezerw techniczno-ubezpieczeniowych:

- rezerwy związane ze składką,
- rezerwy związane z odszkodowaniami i świadczeniami,
- pozostałe.

Do pierwszej grupy należą: rezerwa składek, rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego i rezerwa na wyrównanie szkodowości. Do rezerw związanych z odszkodowaniami i świadczeniami można zaliczyć z kolei rezerwę na niewypłacone odszkodowania i świadczenia oraz na skapitalizowaną wartość rent. Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe mają charakter mieszany. Oprócz tego w zakładach ubezpieczeń na życie występują również dwie inne grupy rezerw: (1) rezerwy ubezpieczeń na życie oraz (2) rezerwy ubezpieczeń na życie, jeśli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający, które zalicza się do pierwszej grupy.

Warto również pamiętać o powiązaniach między reasekuracją a rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi. Chodzi tu przede wszystkim o udział reasekuratorów w rezerwach. W zależności od warunków umowy reasekurator, w przypadku reasekuracji biernej, partycypuje w części odpowiedniej rezerwy techniczno-ubezpieczeniowej i odwrotnie: przy reasekuracji czynnej zakład ubezpieczeń ma swój udział w rezerwach cedenta, w stosunku do którego jest reasekuratorem. Powiązania te nie tylko mają na celu dywersyfikację ryzyka, ale również tworzą szereg zależności finansowych między podmiotami działającymi na rynku ubezpieczeniowym.

W tabeli 1 przedstawiono strukturę kapitałową wszystkich zakładów ubezpieczeń funkcjonujących na rynku polskim na koniec września 2004 roku. Trzeba jednak podkreślić, że przedstawione pozycje są jej składowymi tylko wybranymi, lecz najważniejszymi, a całość tworzą jeszcze inne, o mniejszym znaczeniu. Przedstawiono tu zatem przede wszystkim podstawowe pozycje kapitałów własnych oraz rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Ponadto udział w odniesieniu do kapitałów jest wyznaczany w stosunku do końcowej całościowej wartości kapitału własnego, która może być pomniejszona o wielkości ujemne, np. straty. Dotyczy to

zresztą wszystkich pozostałych zestawień, jak również i to, że rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe są prezentowane w ujęciu brutto, czyli z udziałem reasekuratorów.

Tabela 1. Struktura kapitałowa zakładów ubezpieczeń ogółem (stan na 30.09.2004)

Pozycje kapitałowe	Wartość (w tys. zł)	Udział (w %)
Kapitał własny	16 429 561	100
Kapitał podstawowy	4 606 538	28,03
Kapitał zapasowy	9 129 231	55,56
Kapitał z aktualizacji wyceny	2 975 894	18,11
Pozostałe kapitały rezerwowe	638 277	3,88
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	55 865 235	100
Rezerwa składek i rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego	7 392 627	13,23
Rezerwa ubezpieczeń na życie	20 936 855	37,47
Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	12 369 183	22,14
Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych	55 459	0,09
Rezerwy na wyrównanie szkodowości	823 830	1,47
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	1 655 792	2,96
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	12 631 490	22,61

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kwartalnego Biuletynu KNUiFE 2004 nr 3.

Zestawienie ogólne struktury kapitałowej polskich zakładów ubezpieczeń wskazuje na znaczny udział kapitałów zapasowych, które stanowią ponad połowę kapitałów własnych. Na drugim miejscu jest kapitał podstawowy, którego udział wynosi prawie 30%. Udział kapitałów nie sumuje się jednak do 100% kapitału własnego, wynosi więcej, co oznacza, że zakłady ubezpieczeń poniosły straty, które obniżyły jego końcową wartość.

Jeśli chodzi o udział poszczególnych rezerw w całościowej kwocie, to widać wyraźnie, że na pierwszym miejscu jest rezerwa ubezpieczeń na życie. Trzeba pamiętać, że jest tworzona tylko w zakładach ubezpieczeń działu I, co jeszcze bardziej podkreśla jej znaczenie w zestawieniu ogólnym. Na drugim miejscu są dwie grupy rezerw: na niewypłacone odszkodowania i świadczenia oraz rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający. Znowu pojawia się duży udział rezerwy typowej dla działu I. Na tej podstawie można wyciągnąć wniosek, iż rezerwy charakterystyczne dla zakładów ubezpieczeń na życie mają olbrzymi wpływ na ogólną wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

W tabeli 2 przedstawiono tę samą strukturę kapitałową, ale z podziałem zakładów ubezpieczeń na dwa działy.

Pierwszą znaczącą różnicą między dwoma działami zakładów ubezpieczeń jest o wiele wyższa wartość kapitałów własnych dla zakładów ubezpieczeń majątko-

wych i jednocześnie wyższa wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych dla zakładów ubezpieczeń na życie. Oprócz tego daje się zauważyć niewielkie znaczenie kapitału z aktualizacji wyceny w zakładach ubezpieczeń działu I; mimo że kapitał ten nie jest pierwszoplanowy, to jednak różnica w porównaniu z działem II jest znaczna. Zarówno w dziale I, jak i II kapitały zapasowe mają pierwszoplanowe znaczenie, choć z przewagą u ubezpieczycieli „życiowych”. Może być to spowodowane większym znaczeniem kapitałów rezerwowych w zakładach ubezpieczeń majątkowych, a to wiąże się jednocześnie z większym udziałem kapitału podstawowego w dziale I.

Tabela 2. Struktura kapitałowa zakładów ubezpieczeń na życie oraz pozostałych osobowych i majątkowych (stan na 30.09.2004)

Pozycje kapitałowe	Dział I		Dział II	
	wartość (w tys. zł)	udział (w %)	wartość (w tys. zł)	udział (w %)
Kapitał własny	6 120 504	100,00	10 309 057	100,00
Kapitał podstawowy	2 118 565	34,61	2 487 973	24,13
Kapitał zapasowy	3 715 539	60,70	5 413 692	52,51
Kapitał z aktualizacji wyceny	241 752	3,94	2 734 142	26,52
Pozostałe kapitały rezerwowe	569 090	9,29	69 187	0,60
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	35 708 647	100,00	20 156 588	100,00
Rezerwa składek i rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego	318 347	0,89	7 074 280	35,09
Rezerwa ubezpieczeń na życie	20 936 855	58,63	–	–
Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	790 334	2,21	11 578 849	57,44
Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych	36 615	0,10	18 844	0,09
Rezerwy na wyrównanie szkodowości	–	–	823 830	4,08
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	995 006	2,78	660 786	3,27
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	12 631 490	35,37	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kwartalnego Biuletynu KNUiFE 2004 nr 3.

Rezerwy natomiast nie są do końca porównywalne, gdyż w każdym z tych działów funkcjonują rezerwy charakterystyczne, których w innym nie ma. W dziale I największe znaczenie ma rezerwa ubezpieczeń na życie (ponad 50%), podobnie jak rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia w dziale II. Oba typy tych rezerw są zatem podstawowym źródłem finansowania działalności ubezpieczeniowej u danych ubezpieczycieli w zakresie kapitałów obcych.

W tabeli 3 przedstawiono strukturę kapitałową zakładów ubezpieczeń z wykorzystaniem jeszcze innego kryterium, którym jest przeważające źródło pochodzenia kapitału.

Tabela 3. Struktura kapitałowa zakładów ubezpieczeń ogółem z przeważającym kapitałem zagranicznym lub krajowym (stan na 30.09.2004)

Pozycje kapitałowe	Przeważający kapitał zagraniczny		Przeważający kapitał krajowy	
	wartość (w tys. zł)	udział (w %)	wartość (w tys. zł)	udział (w %)
Kapitał własny	5 519 673	100,00	10 909 888	100,00
Kapitał podstawowy	3 200 273	57,97	1 406 265	12,88
Kapitał zapasowy	3 238 046	58,66	5 890 186	53,98
Kapitał z aktualizacji wyceny	206 972	3,74	2 768 922	25,37
Pozostałe kapitały rezerwowe	600 165	10,87	38 112	0,30
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	24 008 669	100,00	31 856 567	100,00
Rezerwa składek i rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego	3 149 153	13,11	4 243 474	13,32
Rezerwa ubezpieczeń na życie	5 613 204	23,37	15 232 651	48,10
Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	3 784 303	15,76	8 584 880	26,94
Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych	46 786	0,10	8 673	0,02
Rezerwy na wyrównanie szkodowości	224 230	0,90	599 600	1,88
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	52 959	0,20	1 602 833	0,50
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	11 138 034	46,39	1 493 455	4,68

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kwartalnego Biuletynu KNUiFE 2004 nr 3.

Charakterystyczną cechą zakładów ubezpieczeń, które mają przewagę kapitału zagranicznego, jest bardzo duży udział kapitałów podstawowych. Może to wynikać z dwóch przyczyn: albo z tego, że są to ubezpieczyciele działający od niedawna na polskim rynku, albo z tego, iż kapitały podstawowe są po prostu nominalnie wyższe od tych w zakładach ubezpieczeń z przewagą kapitału krajowego. Z kolei kapitały zapasowe są na podobnym poziomie, jeśli chodzi o udział w kapitałach własnych dla obu przypadków. Ciekawy wydaje się też 10-procentowy udział pozostałych kapitałów rezerwowych w zakładach ubezpieczeń z przeważającym kapitałem zagranicznym.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe są na bardzo podobnym poziomie – z jednym wyjątkiem. W zakładach ubezpieczeń z przeważającym kapitałem zagranicznym prawie połowę rezerw stanowią rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla

ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający, a w drugiej grupie rezerwy ubezpieczeń na życie. To potwierdza znaczenie tych rezerw w zakładach ubezpieczeń na rynku polskim, które dało się zauważyć również w tabeli 1.

W tabeli 4 przedstawiono strukturę kapitałową w ubezpieczeniowych spółkach akcyjnych w porównaniu z towarzystwami ubezpieczeń wzajemnych.

Tabela 4. Struktura kapitałowa zakładów ubezpieczeń ogółem w formie spółki akcyjnej i towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (stan na 30.09.2004)

Pozycje kapitałowe	Spółki akcyjne		Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych	
	wartość (w tys. zł)	udział (w %)	wartość (w tys. zł)	udział (w %)
Kapitał własny	16 343 549	100,00	86 012	100,00
Kapitał podstawowy	4 492 044	27,48	114 494	133,00
Kapitał zapasowy	9 104 229	55,70	25 002	29,06
Kapitał z aktualizacji wyceny	2 975 529	18,20	365	0,40
Pozostałe kapitały rezerwowe	635 039	3,88	3 238	3,76
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	55 632 938	100,00	232 298	100,00
Rezerwa składek i rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego	7 301 675	13,12	90 952	39,15
Rezerwa ubezpieczeń na życie	20 866 351	37,50	70 504	30,35
Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	12 317 946	22,14	51 237	22,05
Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych	55 277	0,09	182	0,07
Rezerwy na wyrównanie szkodowości	823 277	1,47	553	0,20
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	1 636 922	2,94	18 870	8,12
Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	12 631 490	22,70	—	—

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kwartalnego Biuletynu KNUiFE 2004 nr 3.

Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych są zupełnie innymi podmiotami niż spółki akcyjne, co widać na przykładzie struktury kapitałów własnych. Podstawową sprawą, która jest zauważalna w tabeli 4, to znacznie niższa wartość kapitału własnego od kapitału podstawowego. Świadczy to o olbrzymich stratach, które generują towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych od wielu lat i muszą je pokrywać kapitałami własnymi. Jeśli chodzi o rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, to obie formy ubezpieczycieli nie wykazują specjalnych różnic, z jednym wyjątkiem, który dotyczy wyższego udziału rezerwy składek i rezerwy na pokrycie ryzyka niewygasłego dla towarzystw ubezpieczeń wzajemnych. Jest to podyktowane ich specyfiką.

Kapitały własne oraz rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe stanowią podstawowe źródło finansowania działalności zakładów ubezpieczeń, mimo że sama struktura

kapitałowa może się różnić w poszczególnych grupach ubezpieczycieli, co widać na przykładzie zestawień w tab. 1-4.

Literatura

Monkiewicz J., Gąsioriewicz L., Hadyniak B., *Zarządzanie finansami ubezpieczeń*, Poltext, Warszawa 1999.

Podstawy ubezpieczeń. T. I: *Mechanizmy i funkcje*, red. J. Monkiewicz, Poltext, Warszawa 2000.

Ubezpieczenia gospodarcze, red. T. Sangowski, Poltext, Warszawa 2001.

Biuletyn Kwartalny KNUiFE 2004 nr 3.

Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU 1994 nr 121, poz. 591 z późn. zm.).

OWN CAPITALS VERSUS TECHNICAL RESERVES AS THE MAIN SOURCES OF FINANCING INSURANCE COMPANIES ACTIVITIES

Summary

Financing of insurance companies activities bases on two sources: capital and technical reserves. The article presents a short description of the character of Polish insurance companies in the context of their capital structure. The capital is an internal source of financing while technical reserves are the exterior one. There are a lot of insurance companies on the Polish insurance market which are very similar or completely different one to another. The article presents an analysis of different groups of insurance companies which includes insurance companies in total, non-life insurance companies, life insurance companies, insurance companies with majority of domestic capital, insurance companies with majority of foreign capital, in the form of joint-stock companies and insurance companies in the form of mutual insurance societies.